บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำความรู้ที่ได้มากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

2.1 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 บทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศการศึกษา

2.3 การนิเทศการศึกษา

2.3.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

2.3.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

2.3.3 หลักการนิเทศการศึกษา

2.3.4 ขอบข่ายของงานนิเทศการศึกษา

2.3.5 กระบวนการนิเทศการศึกษา

2.4 การนิเทศภายในโรงเรียน

2.4.1 ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน

2.4.2 ขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียน

2.4.3 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

1) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ

2) การวางแผน

3) การปฏิบัติการนิเทศ

4) การประเมินผล

2.5 สภาพการนิเทศภายในของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.1 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้จากสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานว่า

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548, หน้า 2–3) ได้บัญญัติไว้ว่า

“ข้าราชการครู” หมายความว่า ผู้ที่ประกอบวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของรัฐ

“เขตพื้นที่การศึกษา” หมายความว่า เขตพื้นที่การศึกษาตามประกาศกฎกระทรวงกำหนดการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546

“หน่วยงานทางการศึกษา” หมายความว่า

1) สถานศึกษา

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3) สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน

4) แหล่งเรียนรู้ตามประกาศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

5) หน่วยงานตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบการบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการหรือตามประกาศกระทรวง หรือหน่วยงานที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด

“บุคลากรทางการศึกษา” หมายความว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษาซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการ หรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ การบริหารการศึกษาและปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษานอกระบบ ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย วิทยาลัย สถาบันหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและตามประกาศกระทรวง

การบริหารงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ระบุไว้ในมาตรา 39 มี 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหาร.งานบุคคล และการบริหารทั่วไป

การบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญถึงความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร กระทรวงศึกษาธิการ (2546ก, หน้า 33)ได้แบ่งขอบข่ายการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3) การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5) การพัฒนาสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7) การนิเทศการศึกษา
8) การแนะแนวการศึกษา
9) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษา
10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน
11) การประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี กองบริการ

2.2 บทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศการศึกษา

บทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศการศึกษานั้นมีหลากหลาย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของหน่วยงานทางการศึกษาและนักการศึกษา ซึ่งให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศภายในไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 ก, หน้า 41) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศภายใน ดังนี้

1) ศึกษาและทำความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการปฏิบัติในการนิเทศภายในให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินการ

2) สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครู เพื่อการยอมรับซึ่งกันและกัน

3) แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธาน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าสายชั้น และคณะครูที่มีความเหมาะสมร่วมเป็นกรรมการ

4) ให้คณะกรรมการมีหน้าที่วางแผนเพื่อดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการ คือ

(1) การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ

(2) การวางแผน

(3) การสร้างเครื่องมือ

(4) การปฏิบัติการนิเทศ

(5) การประเมินผลการนิเทศ

5) จัดให้มีเครื่องมือ วัสดุ เอกสาร ที่จำเป็นสำหรับการนิเทศให้พร้อมที่จะใช้อย่างเพียงพอ

6) ดำเนินการนิเทศตามแผนและโครงการที่กำหนด โดยจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานให้ชัดเจน

7) เลือกใช้กิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศ

8) เยี่ยมชั้นเรียน สังเกตการสอน เพื่อทราบปัญหาและพฤติกรรมการเรียนการสอนของครูและผู้เรียน โดยมีแบบบันทึกการสังเกตการสอน

9) จัดให้มีการประเมินผลการนิเทศภายใน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครูและพัฒนาการเรียนการสอน

10) จัดทำแฟ้มข้อมูลเพื่อรวบรวมผลการนิเทศและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 ข, หน้า 21) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารกับการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

1) ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่ให้ความรู้ความเข้าใจกับครูภายในสถานศึกษาเกี่ยวกับทักษะทางสังคมให้ครูตระหนักถึงความสำคัญจำเป็น และให้แนวทางแก่ครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะพัฒนาทักษะทางสังคม

2) ผู้บริหารต้องเป็นผู้ประสานงานในด้านต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทักษะทางสังคม เช่น ประสานงานวิทยากร ประสานแหล่งความรู้ วิทยากรต่าง ๆ

3) ผู้บริหารต้องเป็นผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้ครูพัฒนาผู้เรียนเกิดทักษะทางสังคม

4) ผู้บริหารต้องให้คำแนะนำ คำปรึกษาแก่ครูเมื่อครูต้องการ

5) ผู้บริหารต้องร่วมประชุมวางแผนกับคณะครูที่จะร่วมกันพัฒนาผู้เรียน

6) ผู้บริหารต้องดำเนินการนิเทศภายใน เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนทักษะทางสังคม ด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ

7) ผู้บริหารต้องติดตาม ประเมินผล การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์ถูกต้องและมีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเพื่อให้ประสบผลอย่างดี

สรุปได้ว่า ผู้บริหารมีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารงานนิเทศภายในตามหลักการบริหารที่คล้ายคลึงโดยอาจมีระบบและขั้นตอนในรายละเอียดการบริหารงานแตกต่างกันบ้างตามสภาพและขนาดของสถานศึกษา เช่น ศึกษาทำความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการปฏิบัติในการนิเทศเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินการวางแผนเพื่อดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการ ประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ การวางแผน การสร้างเครื่องมือ การปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน จัดให้มีเครื่องมือ วัสดุ เอกสาร ที่จำเป็นสำหรับการนิเทศให้พร้อมที่จะใช้อย่างเพียงพอ ดำเนินการนิเทศตามแผนและโครงการที่กำหนดติดตาม ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้องและมีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเพื่อให้ประสบผลอย่างดี และจัดทำแฟ้มข้อมูลเพื่อรวบรวมผลการนิเทศและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ

2.3 การนิเทศการศึกษา

2.3.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ความหมายการนิเทศการศึกษาที่ผ่านมา เข้าใจกันว่าการนิเทศการศึกษาเป็นหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียนเท่านั้น ครูเป็นเพียงผู้รับการนิเทศ แต่ปัจจุบันความก้าวหน้าทางการศึกษาและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างมากและรวดเร็ว ระบบการศึกษาและหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงทั้งจำนวนโรงเรียน ครูและนักเรียนก็เพิ่มมากขึ้น การนิเทศการศึกษาจึงมีความสำคัญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มากขึ้น แต่การนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนไม่เพียงพอกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องจัดการนิเทศการศึกษาแบบ “การนิเทศภายในโรงเรียน” ขึ้น

ชารี มณีศรี (2542, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า คือ ความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพทั้งด้านการเรียนและการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 12) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การที่ผู้นิเทศใช้ความพยายามทุกชนิดของผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาครูและผู้อื่นที่ทำงานการศึกษา เพื่อช่วยให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

1) รู้จักวิธีการปรับปรุงการสอนและการให้การศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
2) ช่วยให้เกิดความงอกงามในวิชาชีพทางการศึกษา
3) ช่วยพัฒนาครู
4) ช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา
5) ช่วยเหลือและปรับปรุงวิธีสอน
6) ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินผลการสอน

อุทัย ปลีกล่ำ (2546, หน้า 16) สรุปไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้ให้การนิเทศ ผู้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อบรรลุตามเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

สงกรานต์ บับพิบูลย์ (2549, หน้า 14) สรุปไว้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ

1) กระบวนการบริหารทางวิชาการที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์และไม่หยุดนิ่ง
2) การให้ลักษณะการเป็นผู้นำพร้อมด้วยความรู้และทักษะเป็นอย่างดี
3) การส่งเสริมให้เกิดภาวะความร่วมมือทางการศึกษาในบรรยากาศของความเป็นกันเอง

อดัมส์และดิกกี้ (Adams & Dickey, 1953, p.5) อธิบายว่า การนิเทศการศึกษาเป็นบริการเกี่ยวกับการสอนและการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น เป็นการสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มพูนผลสำเร็จของการเรียนการสอน ให้อิสระแก่ครูในการปฏิบัติงานโดยมีการวางแผนที่จัดทำขึ้นเพื่อปรับปรุงการสอน

แฮริส (Harris, 1985, p. 10) อธิบายว่า การนิเทศการศึกษาคือ การดำเนินการหรือการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานของโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้านการสอนเป็นสำคัญ

ไว้ส์ (Wiles, 1983, p. 16) ได้อธิบายว่า การนิเทศการศึกษาเป็นการแนะนำซึ่งกันและกัน การวางแผนร่วมมือกัน ปรึกษาหารือกันเพื่อปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากการให้คำนิยามของนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงพอสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ ครูผู้สอน ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ เพื่อกระตุ้น ยั่วยุ ท้าทายและส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่คุณภาพการศึกษาตามที่กำหนดไว้

2.3.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2543, หน้า 9) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1) เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องตามมาตรฐานหลักสูตร ระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารและจัดการเรียนรู้ได้คล่องตัวยิ่งขึ้น

3) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน

4) เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนาเพิ่มพูนความรู้ทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และปฏิบัติงานตลอดจนความก้าวหน้าในวิชาชีพ

5) เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนปฏิรูปการบริหารโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำมีส่วนร่วมตัดสินใจ และมีส่วนรับผิดชอบ ชื่นชมในผลงาน

6) เพื่อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย ได้แก่ชุมชน สังคม วัฒนธรรม วิชาชีพต่าง ๆ

สมเดช สีแสง (2544, หน้า 730) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษานั้นเพื่อให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

1) รู้จักปรับปรุงการเรียนการสอนและศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

2) ช่วยให้เกิดความงอกงามในวิชาชีพทางการศึกษา

3) ช่วยพัฒนาครู

4) ช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา

5) ช่วยเหลือและปรับปรุงวิธีสอน

6) ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินการสอน

อุทัย ปลีกล่ำ (2546, หน้า 17) สรุปไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือและประสานงานในด้านวิชาการในโรงเรียนเพื่อพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงการเรียนการสอนของครู

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพครู และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

ศุภชัย บุญสิทธิ์ (2548, หน้า 22) สรุปว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา เป็นการดำเนินการเพื่อให้ครูเข้าใจ และปฏิบัติการสอนจนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร สอดคล้องกับความต้องการและจำเป็นของชุมชน โดยทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนช่วยเหลือ

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือและประสานงานในด้านวิชาการภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุง และประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพครู และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

2.3.3 หลักการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องอาศัยหลักการนิเทศเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

กรมวิชาการ (2543, หน้า 12) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ประสานงานและใช้ศักยภาพการทำงานอย่างเต็มที่ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการศึกษาโดยรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา การนิเทศการศึกษาจึงใช้หลักดังต่อไปนี้

1) หลักปฏิบัติงานตามวิธีวิทยาศาสตร์ ดำเนินอย่างมีระบบระเบียบซึ่งครอบคลุมถึงวิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

2) หลักการปฏิบัติงานตามวิถีประชาธิปไตย เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เปิดใจกว้าง ยอมรับผลการประเมินตนเอง ยอมรับในเหตุผลและปฏิบัติตามข้อตกลง ตลอดจนใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย

3) หลักการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสร้างสรรค์ โดยการแสวงหาความสามารถพิเศษของครูแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้แสดงออก และสนับสนุนส่งเสริมความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

4) หลักการปฏิบัติตามกระบวนการกลุ่ม และการมีส่วนร่วมเน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน โดยยึดวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ร่วมคิดร่วมพัฒนา ทั้งนี้เพื่อความสำเร็จของงานโดยส่วนรวม

5) หลักการปฏิบัติงานเพื่อประสิทธิภาพ เน้นการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ มีการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานและผลิตผลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมาตรฐานการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

6) หลักปฏิบัติงานโดยยึดวัตถุประสงค์ การดำเนินงานทุกครั้งมีการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนออกแบบการดำเนินงานอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ถวิล มาตรเลี่ยม (2545, หน้า 32-33) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการดำเนินการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาไว้หลายประการดังนี้

1) โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการนิเทศ (School center) หมายถึง โรงเรียนเป็นหน่วยงานการนิเทศ (Subject)ไม่ใช่เป็นผู้คอยรับการนิเทศ (Object) เพราะกิจกรรมการนิเทศยึดจากความต้องการของโรงเรียน

2) การจัดการหรือการปกครองตนเอง (Self-governance) การดำเนินกิจกรรมการนิเทศด้วยบุคลากรในโรงเรียนและหรือร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

3) การร่วมมือและการมีส่วนร่วม (Co-Operation and participation) เป็นการร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกส่วนของโรงเรียนและจากภายนอกสถานศึกษา

4) หลากหลายเนื้อหาและกิจกรรม (Diversity) การนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา ต้องจัดให้มีเนื้อหาและกิจกรรมที่หลากหลาย เปิดกว้างและครอบคลุมกระบวนการของโรงเรียน (Process)

5) ความต่อเนื่อง (Continuity) การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องเป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการระยะยาว มีอนาคตมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมเฉพาะระยะสั้นหรือเพียงเพื่อการซ่อมเสริมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

6) การพัฒนาตนเอง (Self-improvement) ทิศทางของการนิเทศมุ่งสู่การพัฒนาตนเองให้ครอบคลุมกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียนใน 3 กระบวนการ คือ กระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการสอนและกระบวนการเรียนรู้

7) เน้นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) หรือการวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Research) ผลการวิจัยนำมาใช้ปรับปรุงหรือพัฒนาการสอน ซึ่งครูแต่ละคนสามารถทำการวิจัยได้เอง แต่ถ้าจะให้ดีควรมีการร่วมมือกันดำเนินการ

สกุลศักดิ์ ทิพย์ไชย (2546, หน้า 21) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาในสถานศึกษามีหลักการสำคัญที่จะต้องมีหลักของความเป็นประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดความมีอิสระทางความคิด การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการยอมรับในความสามารถของแต่ละบุคคล รวมถึงความต้องการของครูเพื่อผลที่จะเกิดกับโรงเรียนและผู้เรียนให้มากที่สุด

จากแนวคิดในเรื่องหลักการนิเทศการศึกษา สรุปได้ว่า หลักการนิเทศภายในโรงเรียนจะเน้นเรื่องการพัฒนาตัวครูให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกันแก้ปัญหา เน้นในเรื่องความร่วมมือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากทุกๆ ฝ่าย ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงหลักการนิเทศเหล่านี้ในการปฏิบัติการนิเทศ

2.3.4 ขอบข่ายของงานนิเทศการศึกษา

ขอบข่ายการนิเทศการศึกษาโดยทั่วไปเป็นการนิเทศตามโครงสร้างหรือภาระงานของผู้บริหาร แต่ปัจจุบันการนิเทศมุ่งเน้นการนิเทศเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูเป็นหลัก มีนักการศึกษาเสนอแนวคิดในการกำหนดขอบข่ายการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

สร้อยมุก พลพรพิสิฐ (2542, หน้า 12) ได้สรุปงานนิเทศการศึกษาว่า ประกอบด้วย

1) ให้ครูช่วยเหลือครูเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน

2) ช่วยเหลือผู้บริหารและชุมชน

3) ประสานงานทั้งด้านวิชาการและอื่น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 120) ได้แบ่งขอบข่ายของงานนิเทศการศึกษาเป็น 3 ส่วน คือ

1) ผู้ทำการนิเทศ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ และผู้ทำการนิเทศในระดับอื่น ๆ ตั้งแต่ระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ และระดับจังหวัด ในโรงเรียนมุ่งการนิเทศภายใน โดยมีผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน หรือครูที่มีความชำนาญนิเทศระดับกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนภายในกลุ่ม ส่วนศึกษานิเทศก์มีหน้าที่สนับสนุนติดตามดูแลให้ถูกต้อง เหมาะสม ประกอบกับต้องรับผิดชอบกลุ่มโรงเรียนทุกกลุ่มและโรงเรียนทุกโรงเรียนที่กำหนดไว้ในโครงการ

2) ผู้รับการนิเทศ ได้แก่ หน่วยงานต่าง ๆ ที่จะต้องรับการนิเทศช่วยเหลือตามความจำเป็น ตั้งแต่ประธานกลุ่มโรงเรียน และครูผู้ทำการสอนภายในโรงเรียน

3) งานที่จะนิเทศ ต้องครอบคลุมงานหลักของโรงเรียน

งานหลักของโรงเรียน คือ งานวิชาการ เป็นงานที่เป็นจุดเน้นของการจัดการศึกษา มีขอบข่ายดังนี้ (กมล ภู่ประเสริฐ, 2545, หน้า 9)

(1) ด้านหลักสูตร ได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ ที่ได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้และจัดเป็นกลุ่มไว้ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทรัพยากร สภาพการดำรงชีวิตและความต้องการของชุมชน จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ เวลาเรียน จัดทำหน่วยการเรียนรู้

(2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การรวบรวมวิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนที่กำหนดไว้ การกำหนด การเตรียมการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนด

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชา โดยการประเมินผลตามสภาพจริง จัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ จัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพที่วางไว้ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดการเรียนการสอน

(3) ด้านการประเมินผลการเรียน ได้แก่ การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ รายวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดผลและประเมินผล สร้างเครื่องมือและกำหนดวิธีการที่เป็นระบบ บันทึกผลการประเมิน รวบรวมผลงานของนักเรียน จัดทำหลักฐานการประเมินผลการเรียนที่เกี่ยวข้อง นำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องของโรงเรียน กำหนดรูปแบบระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการรายงานผลต่อผู้ปกครองระหว่างปี และรายงานผลของสถานศึกษาช่วงปลายปีต่อสาธารณชน และหน่วยงานต้นสังกัด

(4) ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในให้บุคลากรร่วมรับผิดชอบในการนิเทศตามความสามารถของแต่ละคน การกำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายใน การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ การดำเนินการให้มีการนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ การดำเนินงานพัฒนาบุคลากรเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานพัฒนาการศึกษา

(5) ด้านการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของบุคลากร การกำหนดช่วงเวลาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาการศึกษาร่วมกันได้

(6) ด้านการวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ โดยเริ่มจากประเด็นที่ควรร่วมพัฒนาเพื่อการวิจัยในภาพรวมของสถานศึกษาและการควบคุมดูแลส่งเสริมการดำเนินวิจัยที่ได้กำหนดไว้

(7) ด้านโครงการวิชาการอื่น ๆ ได้แก่ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียน เป็นต้น

(8) ด้านการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ กำหนดช่วงเวลาในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ การควบคุมดูแลและส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศ การนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ประกอบการดำเนินงานจัดการศึกษาและการวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาต่อไป

(9) ด้านการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดหัวข้อการประเมินผลงาน โดยคำนึงถึงการประเมินก่อนการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงาน หลักการดำเนินงาน การกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมิน ช่วงเวลา และควบคุมการดำเนินการให้

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เป็นไปตามกำหนดเวลา การจัดทำรายงานและสรุปผลการดำเนินงาน เสนอต่อสาธารณชนและหน่วยงานต้นสังกัด

การนิเทศการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการนิเทศงานด้านวิชาการ หรือด้านการศึกษางานหลักที่สำคัญประการหนึ่งก็คืองานนิเทศการศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเป็นงานที่ส่งเสริมผู้อื่นให้ทำงานดีขึ้น ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

จึงพอสรุปได้ว่างานนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย

1) การให้บริการแก่ครู ผู้บริหาร ทั้งทางตรงและทางอ้อม
2) พัฒนางานด้านการเรียนการสอน
3) จัดอบรม ประชุม สัมมนา ด้านวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้กับครู
4) ประเมินผลด้านการเรียนการสอนของครู

2.3.5 กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการนิเทศการศึกษา มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องชัดเจน พร้อมด้วยเหตุผลและความเป็นไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการในการนิเทศได้รับความสำเร็จ นักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการศึกษา ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 93) มีนโยบายให้ศึกษานิเทศก์ทุกระดับปฏิบัติงาน โดยใช้กระบวนการนิเทศการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและปรับปรุงวิธีการ กิจกรรม สื่อ เครื่องมือแต่ละขั้นตอนของกระบวนการนิเทศได้ตามความเหมาะสมกับเรื่องที่พัฒนา ดังจะแสดงแผนภาพกระบวนการนิเทศต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

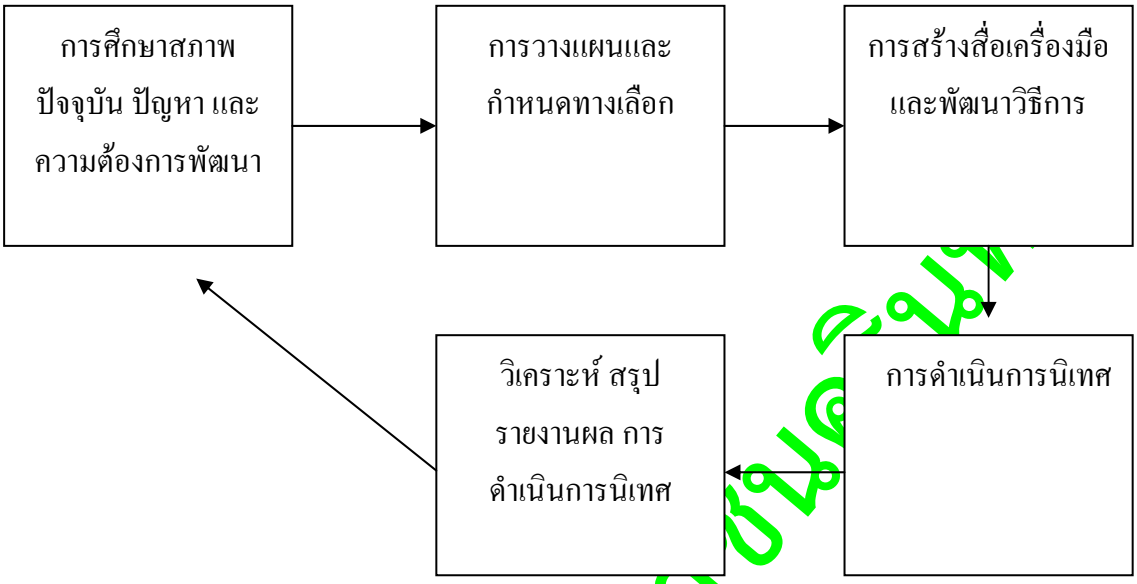

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการนิเทศการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 93)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 35) ได้กำหนดแนวทางในการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1) จัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

2) ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา

3) ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

4) ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา

5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ การจัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษาและได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ขั้นตอน คือ

(1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ

(2) การวางแผน

(3) การปฏิบัติการนิเทศ

(4) การประเมินผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

อัลแลน (Allen, 1963, p.14; อ้างในชารี มณีศรี, 2542, หน้า 80) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 5 ประการ คือ POLCA

1) กระบวนการเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Processes)
2) กระบวนการจัดการ (Organizing Processes)
3) กระบวนการนำ (Leading Processes)
4) การบวนการควบคุม (Controlling Processes)
5) กระบวนการประเมินผล (Assessing processes)

กล่าวโดยสรุปแล้ว กระบวนการนิเทศการศึกษาควรประกอบด้วย

1) การสำรวจความต้องการ
2) การวางแผน
3) การจัดการ
4) การจัดทรัพยากร
5) การประสานงาน
6) การประเมินผล

2.4 การนิเทศภายในโรงเรียน

2.4.1 ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน

สถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพนั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนการสอนของครู ดังนั้นภารกิจหลักของโรงเรียนก็คือการดำเนินด้านวิชาการ ได้แก่ งานหลักสูตรและการเรียนการสอนมีภารกิจในการสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานอาคารสถานที่ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียน ที่จะต้องหาวิธีแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาครูให้มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีที่จะช่วยแก้ปัญหาได้คือ การนิเทศภายในโรงเรียน เพราะการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ โดยมีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 52) ได้ชี้แจงความสำคัญของเรื่องการนิเทศภายในว่า ภารกิจหลักที่สำคัญของโรงเรียน คือ การดำเนินการให้มีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้สามารถสร้างเสริมนักเรียนให้มีการพัฒนาทุกด้านเต็มตามวัยและตามศักยภาพ บุคลากรสำคัญที่จะเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจหลักนี้ให้บรรลุผลคือ ครูผู้สอน ครูเหล่านี้มีความแตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ทั้งในด้านความรู้และความสามารถในการปฏิบัติงาน เจตคติต่อวิชาชีพ บุคลิกภาพและความต้องการ เทคนิคและวิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มความรู้ เพื่อสร้างเสริมขวัญกำลังใจให้ครูสามารถปรับปรุงการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ เทคนิคนั้นคือการนิเทศภายในแต่เมื่อศึกษาโดยละเอียดแล้ว สามารถจำแนกความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศภายในออกได้ดังนี้

1) ครูขาดความพร้อมในการหลักสูตร ส่วนหนึ่งยังไม่เข้าใจวิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญครูบางคนไม่ถนัดการสอนบางหมวดวิชาเพราะบางโรงเรียนขาดครูเฉพาะวิชาเอก จึงไม่สามารถดัดแปลงหรือยืดหยุ่นกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

2) ในการเตรียมการสอนครูไม่ได้ศึกษาหลักสูตรแม่บทก่อน เพราะทำความเข้าใจยาก จึงไปศึกษาที่แผนการสอน คู่มือครู หนังสือประกอบบทเรียน เมื่อไม่เข้าใจบางตอนก็ไม่สามารถขอคำแนะนำจากใครได้

3) ครูมีภารกิจด้านอื่นมาก มีชั่วโมงสอนมาก จึงไม่สามารถเตรียมการสอนได้ครบทุกครั้งที่ทำการสอน

4) ครูยังไม่สามารถจัดกิจกรรมการสอนที่เน้นการพัฒนาลักษณะนิสัยของนักเรียน สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ได้ฝึกให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

5) ครูขาดการเสริมแรงนักเรียน ด้วยการชมเชย และให้กำลังใจ

6) ครูมีเจตคติว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนทำให้ยุ่งยากเสียเวลา สอนเนื้อหาไม่ทันตามกำหนด

7) ครูขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อจากวัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้

8) ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผน และการเตรียมการสอน

9) ครูขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องการวัดผลและประเมินผล

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไข วิธีการแก้ไขประการหนึ่งคือ การพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นกระบวนการที่สำคัญของการพัฒนาการศึกษาได้แก่

1) กระบวนการบริหาร

2) กระบวนการเรียนการสอน

3) กระบวนการนิเทศการศึกษา

ทั้งสามประการนี้เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเน้นกระบวนการนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน จะเน้นกระบวนการหนึ่งกระบวนการใดเพียงกระบวนการเดียวไม่ได้ กระบวนการนิเทศการศึกษาจะช่วยให้กระบวนการบริหาร และกระบวนการเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้โดยสะดวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

และมีประสิทธิภาพในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โรงเรียนอาจพิจารณาดำเนินงานใดงานหนึ่งได้ตามความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน แต่อย่างน้อยที่สุดก็ควรจะต้องนิเทศงานวิชาการเป็นอันดับแรกเพราะเป็นงานหลักของโรงเรียน

สกุลศักดิ์ ทิพย์ไชย (2546, หน้า 17) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า มีความจำเป็นต่อครู เพราะการนิเทศการศึกษาถือว่าเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกมาสู่โรงเรียน

จากความจำเป็นที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งในประเด็นต่อไปนี้

1) เพื่อเป็นการแก้ปัญหาด้านกำลังคนของศึกษานิเทศก์
2) เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน
3) เป็นการช่วยให้ครูเข้าใจจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างแจ่มชัด
4) เป็นการกระตุ้นให้บุคลากรภายในโรงเรียนใช้ความรู้ความสามารถให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
5) เป็นการเร่งเร้าให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมายเดียวกัน

2.4.2 ขอบข่ายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนมีขอบข่ายครอบคลุมงานทุกชนิดตามภารกิจของโรงเรียน ทั้งนี้การนิเทศภายในของโรงเรียน มุ่งที่จะพัฒนาการปฏิบัติงานเหล่านั้น ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ มีผู้กล่าวถึงแนวคิดในการกำหนดขอบข่ายการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

กัลยา หอยทอง (2544, หน้า 12) ได้จัดขอบข่ายงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ดังนี้

1) งานนิเทศเกี่ยวกับตัวครู
2) งานนิเทศเกี่ยวกับหลักสูตร
3) งานนิเทศเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน
4) งานนิเทศเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน
5) งานนิเทศเกี่ยวกับงานปรับปรุงวิชาชีพครู
6) งานนิเทศเกี่ยวกับการค้นคว้าทดลอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546ข, หน้า 37) ได้กำหนดภาระงานตามนโยบายการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลโดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มงาน ดังนี้

1) กลุ่มบริหารงานวิชาการ มีภารกิจในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

กระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และการส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2) กลุ่มบริหารงบประมาณ มีภารกิจในการจัดทำและเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบติดตามประเมินผลและรายกงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชีและการบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3) กลุ่มบริหารงานบุคคล มีภารกิจในการวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัย และการออกจากราชการ

4) กลุ่มบริหารงานทั่วไปมีภารกิจในการดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศการส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงาน การศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา งานส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันทางสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น การจัดระบบการควบคุมในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะและงานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

ตามที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การกำหนดขอบข่ายการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ต้องครอบคลุมงานหลัก 4 งาน ตามแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานบริหารงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป โดยจัดงานวิชาการเป็นหัวใจของงานนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาและเป็นงานหลักของโรงเรียนโดยมีงานอื่นๆ เป็นงานสนับสนุน

2.4.3 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

การดำเนินกิจกรรมนิเทศภายในโรงเรียน ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่ง ของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในโรงเรียนให้เกิดการพัฒนาตนเองในการทำงาน เพื่อผลสำเร็จในการบริหารการศึกษา การนิเทศภายในโรงเรียนมีลักษณะของการปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ ต้องอาศัยกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สำหรับยึดเป็นแนวทาง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 36) ได้เสนอแนะขั้นตอนของการดำเนินงานนิเทศภายใน โดยยึดหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ
2) การวางแผน
3) การปฏิบัติการนิเทศ
4) การประเมินผล

แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการเป็นกระบวนการขั้นแรกในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร อะไรคือปัญหาและความต้องการ ขั้นตอนนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เป็นพื้นฐานของการวางแผนการนิเทศ ผลจากการศึกษาในขั้นนี้ จะได้ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพที่แท้จริง ในปัจจุบันของโรงเรียนสภาพการปฏิบัติงานแสดงให้เห็นถึงปัญหาสำคัญของงานและแสดงให้เห็นถึงความพร้อมความสามารถของโรงเรียนเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสภาพควรจะเป็น เปรียบเทียบกับความคาดหวังนั่นคือการแสดงถึงความต้องการในอนาคต ของโรงเรียนนั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546,หน้า 40 – 41) ได้กล่าวไว้ในเอกสารกำกับติดตามนิเทศและประเมินผลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาโครงการอบรมผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่าสภาพปัจจุบัน หมายถึงสภาพความเป็นจริงที่กำลังเป็นอยู่หรือผลของการดำเนินงานในขณะนั้น สภาพปัญหาหมายถึง การดำเนินการหรือผลผลิตที่หน่วยงานปฏิบัติได้ ปัจจุบันต่ำกว่าเกณฑ์ที่ต้องการหรือระดับมาตรฐานที่กำหนด สภาพปัญหาจะรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับเกณฑ์ความต้องการ ความต้องการหมายถึง สิ่งที่พึงปรารถนาหรือสิ่งที่คาดหวัง ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้สำหรับขั้นตอนในการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 42 -43) เสนอว่าควรดำเนินการ ดังนี้

1) แต่งตั้งคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและผู้นิเทศ จำนวน 5 -7 คน คณะทำงานนั้นมีหน้าที่ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

(1) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศในภารกิจที่เป็นผลการจัดการศึกษาในรอบปีที่ผ่านมาและ สภาพการกำกับติดตามและนิเทศให้ครบทั้ง 3 ลักษณะ คือด้านปัจจัย กระบวนการและผลผลิต เพื่อให้สามารถมองเห็นสภาพปัจจุบันของงานแต่ละด้านอย่างชัดเจน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

(2) ประมวลและกำหนดเกณฑ์อันพึงประสงค์หรือมาตรฐานของงาน แต่ละภารกิจให้ครบถ้วน เพื่อสามารถกำหนดประเด็นปัญหาหรือความต้องการได้อย่างถูกต้องชัดเจน

2) เปรียบเทียบสภาพปัจจุบัน และเกณฑ์อันพึงประสงค์หรือมาตรฐานของงานแต่ละภารกิจเป็นขั้นตอนที่วิเคราะห์หาดัชนี ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ความรุนแรงของปัญหาแต่ละด้านว่ามีมากน้อยเพียงใด สำหรับเป็นข้อมูลที่จะใช้เพื่อกำหนดประเด็นปัญหา

3) กำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการ ควรประกอบด้วยเนื้อหาสาระและรายละเอียดต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดฉะนั้นโครงสร้างของปัญหาควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือเรื่องของปัญหาสภาพบ่งชี้ตัวปัญหาและพื้นที่เป็นปัญหา เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเป้าหมาย การประเมินคุณภาพระดับชาติต่ำ (National Teat) กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนร้อยละ 45 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่พึงประสงค์ อยู่ร้อยละ 2 เป็นต้น

4) ลำดับความสำคัญของปัญหา เมื่อคณะทำงานในแต่ละหน่วยงาน ได้ประเด็นปัญหาจากขั้นตอนที่ 3 แล้ว หากปัญหาเหล่านั้นมีเป็นจำนวนมาก เช่น เวลา งบประมาณ กำลังคน ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาควรพิจารณาตามเกณฑ์ ดังนี้

(1) เป็นปัญหาที่แท้จริง

(2) มีความจำเป็นเร่งด่วน

(3) ความรุนแรงของปัญหา

(4) มีผลกระทบต่อเรื่องอื่น ๆ

เมื่อหน่วยงานจัดลำดับของปัญหาได้แล้ว จึงพิจารณาร่วมกันว่า ในปีการศึกษานั้นหน่วยงานจะดำเนินงานเพื่อจัดทำโครงการแก้ปัญหาดังกล่าว ได้มากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงนำปัญหาแต่ละปัญหาที่ว่าจะดำเนินการแก้ไขได้ไปวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

5) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาให้สอดคล้องสาเหตุที่แท้จริง กล่าวคือนำปัญหาแต่ละปัญหา ซึ่งจัดลำดับความสำคัญไว้แล้วในขั้นที่ 4 มาวิเคราะห์สาเหตุ อาจวิเคราะห์โดยอาศัยแผนภูมิก้างปลา เพื่อหาสาเหตุใหญ่และสาเหตุย่อย ๆ ของแต่ละปัญหาซึ่งมีวิธี ดังนี้

(1) การประชุมระดมความคิดเพื่อหาสาเหตุที่เป็นไปได้ของปัญหาทั้งสาเหตุใหญ่และสาเหตุย่อย โดยใช้แผนภูมิก้างปลา

(2) หาวิธีแก้ปัญหาจากสาเหตุที่แท้จริงในขั้นตอนที่ 6 ต่อไป

6) กำหนดวิธีการแก้ปัญหาและกำหนดทางเลือก การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาและกำหนดทางเลือก จะดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อ ได้รู้ถึงสาเหตุของปัญหาที่แน่นอนชัดเจนแล้ว การให้

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ผู้ร่วมงานช่วยกันคิดหาวิธีการแก้ไขและกำหนดทางเลือกในการปฏิบัติงานจะเป็นเรื่องดี เพราะจะทำให้เกิดการยอมรับและร่วมมือการนำแนวทางที่กำหนดขึ้น ไปสู่การปฏิบัติด้วยความเต็มใจ การกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาและกำหนดทางเลือก อาจใช้ตารางวิเคราะห์เพื่อให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ แต่ละส่วนให้ชัดเจนและเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ทางเลือกในการแก้ปัญหา ควรดำเนินการภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ที่หน่วยงานมีอยู่ เป็นวิธีการประหยัดเป็นไปได้และมีประสิทธิภาพรวมทั้งสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ

7) ประมวลทางเลือกที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 6 โดยพิจารณาจากทางเลือกเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มของปัจจัย กลุ่มของขบวนการ เพื่อสะดวกในการนำไปใช้ในการวางแผนต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันหมายถึง สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน หรือดำเนินการอยู่ในขณะนั้น ปัญหาหมายถึงผลที่ปรากฏซึ่งไม่เป็นไปตามคาดหวังหรือที่ต้องการให้เป็นไปและความต้องการหมายถึงระดับความคาดหวังหรือที่พึงปรารถนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การวางแผน เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าการปฏิบัติงานทุกอย่างถ้าจะให้ประสบความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพจะต้องมีแผนการดำเนินงานที่วางไว้อย่างรัดกุมสมเหตุสมผล มีความเป็นไปได้ในด้านความพร้อม ทรัพยากร การยอมรับของผู้ปฏิบัติงานและผู้รับผลจากแผน ทั้งจะต้องประกอบด้วยข้อมูลที่เชื่อถือได้ จึงเข้าใจว่าการวางแผนจะมีผลสำคัญต่อการปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ด้วยการวางแผนและกำหนดทางเลือกในขั้นตอนการนิเทศที่ต่อเนื่อง จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ เป็นการพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เว้นโดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดสิ่งที่ต้องปฏิบัติในอนาคตที่ดีที่สุด ในการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพได้

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการวางแผนได้แตกต่างกัน ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2543, หน้า 26) อธิบายว่า การวางแผน คือ การเชื่อมโยงตัวเราจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่จุดหมายที่ต้องการจะไปถึงการวางแผนจึงเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อพิจารณาจุดประสงค์ที่ต้องการ โดยมีการคาดคะเนปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นและทำการพัฒนาหาวิธีการแก้ไขเอาไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้โดยจะต้องมีการคิดพิจารณารายละเอียดสิ่งที่ต้องทำว่าทำอะไร เมื่อไร พร้อมกับระบุผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ต้องการจะนำกิจการมุ่งไปสู่วัตถุประสงค์ตามที่ตั้งเอาไว้ การวางแผนจึงเปรียบเสมือนเป็นการจัดทำพิมพ์เขียว หรือคล้ายแผนที่นำทางที่องค์การจะนำมาใช้ก้าวไปข้างหน้า

ชุมพล คำจันทร์ (2548, หน้า 12) อธิบายว่า การวางแผน คือ กระบวนการตกลงใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำที่ไหน และทำเมื่อใด โดยการเชื่อมโยงไปอนาคต เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และบรรลุความสำเร็จในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากเหตุผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารหรือผู้นำการนิเทศ จะต้องวางแผน ในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ซึ่งมีรายละเอียดที่ชัดเจน สะดวกแก่การนำไปปฏิบัติและการนำแผนไปปฏิบัตินั้น ผู้บริหารจะต้องคอยกำกับ ติดตาม ประเมินผลให้ต่อเนื่องให้สัมพันธ์กันตลอดเวลา ที่สำคัญบุคลากรทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้นำทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน ที่ต้องปฏิบัติหลังจากการวางแผน การสร้างเครื่องมือเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายหรือโครงการที่กำหนดไว้ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2546, หน้า43) ได้ให้ทัศนะว่า การปฏิบัติการนิเทศเป็นการกำกับ ติดตาม พัฒนาผู้รับการนิเทศให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามที่รับมอบหมายและมีผู้รับการนิเทศให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามที่ได้รับมอบหมายและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรในโรงเรียน จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนที่กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 (2549, หน้า 24) ได้กล่าวถึงอาจปฏิบัติได้ 2 ลักษณะ คือการนิเทศทางตรงเป็นการปฏิบัติด้วยตัวผู้นิเทศเองตามโครงการแผนงานหรือวิธีการ การนิเทศทางอ้อมเป็นการนิเทศโดยใช้สื่อ ได้แก่ การส่งข่าวสาร การใช้เอกสารหลักสูตร คู่มือครู นิตยสาร รวมทั้งการใช้วิทยากรที่เชี่ยวชาญตามสาขาวิชามาแนะนำช่วยเหลือแทนผู้นิเทศ

จากรายละเอียดของการดำเนินงานในขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศภายในที่นำมากล่าวข้างต้น พอจะสรุปสาระสำคัญได้ว่า การปฏิบัติการนิเทศภายใน เป็นภารกิจที่สำคัญในกระบวนการนิเทศ เพราะเป็นขั้นการนำแผนงานโครงการไปสู่การปฏิบัติการนิเทศอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 4 การประเมินผลและรายงานผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ที่มีความสำคัญต่อผู้บริหาร หรือผู้ทำการนิเทศในการที่จะทราบว่าการปฏิบัติงานตามแผนงานที่กำหนดไว้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายหรือไม่เพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงานครั้งต่อไป ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 45) ได้อธิบายว่าการประเมินผลการนิเทศ หมายถึง การนำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ส่วนการรายงานผล หมายถึง การสรุปผลการกำกับติดตามและนิเทศทุกด้าน รายงานให้ผู้เกี่ยวข้องตลอดจนผู้บังคับบัญชาทราบถึงผลงาน ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลจากการรายงานผลไปใช้ในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ในการปฏิบัติการกำกับ ติดตาม และนิเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

จึงสรุปได้ว่า การประเมินผลการนิเทศเป็นการจัดหา รวบรวมข้อมูลโดยใช้สื่อและเครื่องมือแล้วนำมาวิเคราะห์ตัดสินคุณค่าตามเกณฑ์ที่กำหนด การรายงานผลสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนและเมื่อสิ้นสุดแผนงานหรือโครงการเสนอต่อผู้บังคับบัญชาได้ทราบปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานต่อไป การที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่เที่ยงตรงนั้นย่อมขึ้นอยู่กับหลักการวิธีการที่ถูกต้องจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดดังที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 (2549, หน้า 28 - 29) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินผลของหน่วยงานด้านการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้

1) ขั้นเตรียมการก่อนการนิเทศ ผู้นิเทศควรตรวจสอบแผนงานหรือโครงการเพื่อให้มีความเป็นไปได้และมีความสมบูรณ์ของแผนงานหรือโครงการมากที่สุด

2) ขั้นตอนการปฏิบัติงานโครงการ ผู้นิเทศควรได้มีการตรวจสอบความเข้าใจกับผู้ปฏิบัติสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและทัศนคติของชุมชน

3) ขั้นตอนระหว่างการดำเนินงานหรือปฏิบัติเป็นการตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานเน้นหนักด้านบริหารวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานมีจุดมุ่งหมาย แนวดำเนินการและปรัชญาตรงกันหรือไม่ ขั้นตอนปฏิบัติงานมีอุปสรรคขัดข้องหรือไม่

4) ผู้รับผิดชอบเหมาะสมกับงานเพียงใด สามารถปฏิบัติงานได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ได้หรือไม่

5) ขั้นสิ้นสุดโครงการ เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วว่า มีผลตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด การพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด และมีข้อดีข้อเสียอย่างไร

ดังนั้น กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาคุณภาพการเรียนให้สูงขึ้น มีกระบวนการนิเทศเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้งานในความรับผิดชอบได้ผล ได้แก่การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การวางแผนดำเนินการ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผล ซึ่งจะดำเนินการต่อเนื่องอย่างเป็นระบบและสามารถนำข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการนิเทศต่อไป

2.5 สภาพการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 มีโรงเรียนในสังกัดที่เปิดทำการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 182 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 48,099 คน ครูผู้สอนและผู้บริหาร

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

สถานศึกษา จำนวน 2,285 คน มีบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการนิเทศการศึกษาจำนวน 16 คน (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2550) การดำเนินการนิเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ในปีที่ผ่านมา ได้แบ่งเขตเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็น 17 เขต ได้รับมอบหมายให้ศึกษานิเทศก์รับผิดชอบนิเทศโรงเรียน (นิเทศแบบฝังตัว) ซึ่งจากผลการดำเนินงาน พบว่าศึกษานิเทศก์ยังไม่สามารถรองรับความต้องการในการนิเทศ ของโรงเรียนได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตามกระบวนการปฏิรูปการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ ครูต้องปฏิบัติการสอนตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด และมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นอีกมากมายที่ครูต้องได้รับการพัฒนา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต2, 2549, หน้า 5-6)

ในปีการศึกษา 2550 พบว่าโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 มีปัญหาในการนิเทศภายใน ดังนี้

1) ปัญหาการย้ายถิ่นทำกินของผู้ปกครองนักเรียน เนื่องจากความยากจน

2) ปัญหาการขาดแคลนครู และครูขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

3) ครูขาดการยอมรับซึ่งกันและกันในการนิเทศ และส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลางการสอน

4) ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบการนิเทศภายในโรงเรียน ส่วนใหญ่จะดำเนินการสั่งการ

5) ผลการประเมินคุณภาพระดับชาติ (NT) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกกลุ่มสาระ (ภาษาไทย ภาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การส่งเสริมให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน จะเป็นวิธีหนึ่งที่มีความจำเป็นเหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย กลยุทธ์ และจุดเน้น ประจำปี 2550 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 , 2550, หน้า6-10)

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยระบบและวิธีการที่หลากหลาย

จุดเน้นที่ 1 ประสานโอกาสการศึกษาภาคบังคับเด็กพิการและด้อยโอกาส

กลยุทธ์ที่ 2 เร่งปฏิรูปการศึกษา บุคลากรและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จุดเน้นที่ 1 พัฒนาระบบการช่วยเหลือทางวิชาการ

จุดเน้นที่ 2 ส่งเสริมการนิเทศแบบฝังตัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

จุดเน้นที่ 3 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในหลายรูปแบบโดยใช้วิธีการอบรมทางไกล

จุดเน้นที่ 4 ส่งเสริมชมรมทางวิชาการ

จุดเน้นที่ 5 พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของเขตพื้นที่

จุดเน้นที่ 6 พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

จุดเน้นที่ 7 พัฒนาการเรียนการสอนภาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์

จุดเน้นที่ 8 ประเมินผู้เรียนที่เน้นกระบวนการคิด

จุดเน้นที่ 9 ใช้ระบบการสอบวัดผลกระตุ้นและพัฒนาการเรียน

จุดเน้นที่ 10 ส่งเสริมระบบประกันคุณภาพภายใน

จุดเน้นที่ 11 ส่งเสริมการแข่งขันทักษะทางวิชาการ

จุดเน้นที่ 12 ส่งเสริมการแข่งขันทักษะศิลปะ ดนตรี และกีฬา

จุดเน้นที่ 13 ส่งเสริมกิจกรรมรักการอ่าน

จุดเน้นที่ 14 ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การมีระเบียบวินัย

กลยุทธ์ที่ 3 สร้างสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ วิจัย และนวัตกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการ

จุดเน้นที่ 1 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารองค์กร โดยใช้ระบบเครือข่าย ICL (ระบบอินเทอร์เน็ตของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2) ลดขั้นตอนและการวางแผนที่ดี เน้นความเป็นเลิศทางการบริการ

จุดเน้นที่ 2 ส่งเสริมโรงเรียนลักษณะพิเศษให้มีมาตรฐาน (เน้นโรงเรียนในฝันและโรงเรียนวิถีพุทธ)

จุดเน้นที่ 3 ส่งเสริมโรงเรียนขนาดเล็กให้มีศักยภาพ

จุดเน้นที่ 4 ตรวจสอบและปรับปรุงฐานข้อมูลครุภัณฑ์สิ่งก่อสร้าง

จุดเน้นที่ 5 ปรับปรุงข้อมูล GIS (Geographic Information System)

จุดเน้นที่ 6 ส่งเสริมการวิจัย การวัดผลประเมินผล

จุดเน้นที่ 7 ส่งเสริมและพัฒนา OSOP (One School One Product)

กลยุทธ์ที่ 4 จัดคาราวานเสริมสร้างเด็กให้เกิดการเรียนรู้

จุดเน้นที่ 1 พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

จุดเน้นที่ 2 สนับสนุนให้มีกิจกรรมคาราวานเสริมสร้างเด็ก

มหาวิทยาลัยรักษ์ภูมิราชนครินทร์

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

ชุลี ผลว่า (2540, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ด้านการประเมินผล ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการวางแผน

เดชา หามนตรี (2542,บทคัดย่อ)ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดสระบุรี พบว่า ปัญหาปฏิบัติการนิเทศภายในอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ปัญหาลำดับแรกของการปฏิบัติการนิเทศภายในของผู้บริหารและครูผู้สอน ได้แก่ การประชุมคณะปฏิบัติงานเพื่อสรุปผลการนิเทศภายในโรงเรียน เมื่อเสร็จสิ้นโครงการและการจัดหาทรัพยากรที่กำหนดตามแผนไว้ให้พร้อมและเพียงพอ

ไพบูลย์ หว่างเก็ง (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า

1) โรงเรียนมีการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก มีการจัดโครงสร้างการนิเทศภายในโรงเรียนระดับโรงเรียน การจัดวางตัวบุคลากร การวางแผนการดำเนินการการประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่สอง การจัดระบบบริหารให้เอื้อต่อการนิเทศ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชา โดยใช้กระบวนการนิเทศซึ่งประกอบด้วย การวางแผนให้ความรู้ การลงมือปฏิบัติ การสร้างขวัญกำลังใจ การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่สาม การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน การดำเนินการปฏิบัติงานและการประเมินผล

2) ปัญหาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการโครงสร้างการนิเทศภายในโรงเรียน พบว่าผู้นิเทศภายในยังขาดความรู้และทักษะในการนิเทศ ปัญหาการจัดระบบบริหารให้เอื้อต่อการนิเทศ ได้แก่ โรงเรียนขาดวิธีการและขั้นตอนที่ชัดเจนในการกำกับดูแล ควบคุมและประเมินผล ปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศปฏิบัติได้ไม่ตรงตามเวลาที่กำหนด

สมานจิต พงษ์สนาม (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า

1) โรงเรียนมีการดำเนินการนิเทศภายใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเตรียมการนิเทศ มีการแจ้งนโยบาย ชี้แจงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ โดยการคัดเลือก และนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ดำเนินงาน มีการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ศึกษาประเมินความต้องการ ขั้นที่ 2 การวางแผนการนิเทศแบ่งออกเป็นการวางแผนระดับโรงเรียน และระดับหมวดวิชา เพื่อกำหนดกรอบ แผนงานนโยบายและโครงการนิเทศ ขั้นที่ 3 เป็นการปฏิบัติตามแผนการนิเทศ มีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน มีการพัฒนาสื่อและพัฒนาวิธีการนิเทศขั้นที่ 4 การประเมินการนิเทศเป็นการกำกับติดตาม ควบคุมคุณภาพของงาน

2) ปัญหาในการดำเนินงานการนิเทศภายในพบว่า บุคลากรขาดความรู้ทางการนิเทศการศึกษา บุคลากรไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร มีงานรับผิดชอบมากไม่มีเวลาเพียงพอ

สมศักดิ์ เจริญสุข (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว สรุปว่า มีปัญหาการนิเทศภายในอยู่ในระดับปานกลางผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนโดยภาพรวมแตกต่างกัน และโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีปัญหาการนิเทศภายในไม่แตกต่างกัน

อัมรา เวียงแสง (2543, บทคัดย่อ)ได้ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและความพึงพอใจการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้บริหารโรงเรียนพบปัญหาการนิเทศภายในโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า ปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนการพัฒนาบุคลากรและทักษะการทำงานกลุ่ม มีปัญหาระดับกลาง ในขณะที่ครูผู้สอนเห็นว่าปัญหาการนิเทศภายในทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2) ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความต้องการนิเทศภายในโดยรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก คือด้านหลักสูตรและการสอน ด้านพัฒนาบุคลากร และด้านวิจัยเชิงปฏิบัติการ

3) ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความพึงพอใจการนิเทศภายใน อยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้บริหารมีความพึงพอใจที่ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในการนิเทศภายในอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านพัฒนาบุคลากร และด้านทักษะการทำงานกลุ่ม ยกเว้นด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการปฏิบัติได้และการเป็นแบบอย่างกับผู้อื่นทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

เกรียงเลิศ ติรธรรมเจริญ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานปัญหาและอุปสรรค การนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามเกณฑ์มาตรฐาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านองค์กรการนิเทศ ด้านระบบข้อมูลและสารสนเทศ ด้านการวางแผนงานนิเทศ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศตามความคิดของผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2) เปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานนิเทศของการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนระหว่างโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน พบว่าขนาดของโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันจะมีการปฏิบัติงานต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่ พบว่า 1 คู่ คือโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง มีความคิดเห็นไม่ต่างกันตามนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบปัญหาในเรื่องดังต่อไปนี้คือ ขาดบุคลากรที่จะทำการนิเทศ ผู้นิเทศมีงานที่รับผิดชอบมาก ไม่มีเวลานิเทศ นิเทศไม่ต่อเนื่อง ผู้นิเทศไม่เข้าใจเรื่องการนิเทศ ขาดการยอมรับซึ่งกันและกัน ขาดการวางแผนและการเตรียมการที่ดี ขาดสื่อและเครื่องมือในการปฏิบัติการนิเทศและการประเมินผลการนิเทศ ข้อเสนอแนะคือ กำหนดหน้าที่ผู้นิเทศให้ชัดเจนและลดงานด้านอื่นๆ ลงผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ควรมีการประชุมวางแผนการนิเทศร่วมกันและควรจัดอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

สมศักดิ์ ป้อมบุบผา (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการนิเทศภายในโรงเรียน ของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับมาก

2) การเปรียบเทียบสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนของคณะกรรมการนิเทศ ภายในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

4) การเปรียบเทียบปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน ของคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ไม่แตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

กัลยา ปรีดีดิลก (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา มีการนิเทศภายในโรงเรียนครบ 5 ด้าน คือ ด้านการกำหนดผู้รับผิดชอบงานการนิเทศภายในโรงเรียน ด้านการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศด้านการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน ด้านการดำเนินงานตามแผนการนิเทศภายในโรงเรียน และด้านการประเมินผลแล้วนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงนิเทศภายในโรงเรียนส่วนมากผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติการนิเทศมากกว่าร้อยละ 80

2) ปัญหาการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบได้แก่บุคลากรไม่เพียงพอ ผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในมีงานพิเศษมาก ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการจัดระบบข้อมูล วัตถุประสงค์ในการนิเทศภายในไม่ชัดเจน การสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานนิเทศยังทำได้น้อย ขาดงบประมาณในการสนับสนุนงานนิเทศภายใน การประเมินผลไม่ต่อเนื่อง และขาดการนำผลการประเมินมาใช้ในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน

อัญชลี เอื้อสุขนุกูล (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาในกระบวนการนิเทศภายใน เพื่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1) โรงเรียนส่วนมากปฏิบัติตามขั้นตอนการนิเทศภายในเพื่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับมาก สภาพการปฏิบัติที่อยู่ในระดับมากที่สุดในแต่ละขั้นตอนคือ

(1) ขั้นการกำหนดและแจ้งนโยบาย เรื่องชี้แจงให้ครูเกิดความตระหนักในความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน

(2) ขั้นเตรียมการต่าง ๆ ก่อนปฏิบัติการนิเทศภายใน เรื่องความร่วมมือของครูในการทำกิจกรรมร่วมกัน

(3) ขั้นการปฏิบัติการนิเทศภายในเพื่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเรื่องการประชุมชี้แจงจัดอบรมเชิงอบรมปฏิบัติการ ให้ครูผู้สอนมีความรู้ทักษะและเจตคติที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสำคัญ และเรื่องการสร้างกำลังใจให้ครูเห็นคุณค่าของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ สภาพการปฏิบัติงานที่โรงเรียนเอกชนปฏิบัติได้สูงสุดในระดับปานกลาง ได้แก่ ขั้นการประเมินผลกระบวนการนิเทศภายใน เรื่องการประเมินผลอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและมีคุณภาพ และขั้นการตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการจากประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจนเป็นที่ยอมรับของคณะครูในโรงเรียน ตามลำดับ

2) ปัญหาการปฏิบัติงานในกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย ปัญหาที่พบในระดับปานกลางได้แก่ (1) ขั้นการประเมินผลในกระบวนการนิเทศภายใน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

โรงเรียน เรื่องการประเมินผลอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและมีคุณภาพ และ (2) ขั้นการกำหนดและแจ้งนโยบาย ในเรื่องการจัดทำนโยบายการ นิเทศภายในโรงเรียน สอดคล้องกับนโยบายของกรมหรือกระทรวงศึกษาธิการ ตามลำดับ

จิรพงษ์ ศรีวารินทร์ (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปฏิบัติการที่ 3 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปฏิบัติการที่ 3 จังหวัดสุราษฎร์ธานีปฏิบัติการนิเทศภายในระดับปานกลางถึงมากทั้ง 10 ด้าน คือ (1) การพัฒนาหลักสูตร (2) การจัดระบบการเรียนการสอน (3) การบริหารงานบุคลากร (4) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก (5) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (6) การฝึกอบรมครูประจำการ (7) การปฐมนิเทศครูใหม่ (8) การจัดบริการพิเศษแก่ครู (9) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และ(10) การประเมินผล

2) ปัญหาการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ปัญหาการนิเทศในเรื่องการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้ การจัดแผนการสอนทุกรายวิชา การจัดครูเข้าสอนตามวิชาเอก/ความถนัด การดูแลห้องปฏิบัติการต่าง ๆ การจัดหา/ซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่ขาดแคลน และการจัดสวัสดิการแก้ปัญหาหนี้สินครู

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ไจแลล (Jailall, 1998; อ้างถึงใน สมศักดิ์ วงศักดา, 2547, หน้า 58) ได้ปรับปรุงแก้ไขการใช้เทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิม : กรณีศึกษาผลกระทบที่มีต่อการพัฒนารูปแบบในการจัดการนิเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการส่งผลในด้านการสนับสนุนความก้าวหน้า และการพัฒนางานด้านการสอนของครูวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อสำรวจรูปแบบของการใช้เทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิม เพื่อทำการเสนอแนะไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบการปฏิบัติงานด้านการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิมทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อทำการศึกษาตามคำถามของการวิจัยดังต่อไปนี้ 1) เทคนิคการนิเทศด้วยแบบที่แตกต่างจากเดิมถูกนำมาใช้ในโรงเรียนและในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างไร 2) ที่ใดที่สามารถประสบความสำเร็จในการใช้เทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิมได้ ปัจจัยใดที่น่าจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จนั้น 3) ปัจจัยใดที่น่าจะเป็นอุปสรรคต่อการประสบความสำเร็จต่อการใช้เทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิม 4)สิ่งใดที่มีผลให้อาจารย์ใหญ่และนักนิเทศมีความเชื่อมั่นว่าการใช้เทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิม สามารถทำให้การพัฒนาการสอนของครูเกิดประสิทธิภาพได้ 5) ศึกษาวิธีการที่โรงเรียน ระบบงานและงานวิจัยที่กล่าวถึงการนำเทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิมไปใช้ และมีการใช้ทฤษฎีของ Glatthorn เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาด้านประสิทธิภาพให้มากยิ่งขึ้นได้อย่างไร การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

แบบสอบถามเพื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่มีการใช้เทคนิคการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิมจากนั้นจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์และสำรวจอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการนิเทศแบบที่แตกต่างจากเดิม โดยการพิจารณาจากคำตอบของกลุ่มตัวอย่างของผู้เข้าร่วมในการวิจัย ผลการวิจัยที่พบมีดังต่อไปนี้ 1) จำนวนร้อยละ 78 ของโปรแกรมการนิเทศแบบแตกต่างจากเดิม ได้รับการริเริ่มให้นำมาใช้เมื่อ 1-6 ปีที่ผ่านมา 2) จำนวนร้อยละ 96 ของอาจารย์ใหญ่และนักนิเทศมีความเชื่อมั่นว่า การพัฒนาด้านการควบคุมตนเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการจัดการนิเทศแบบแตกต่างจากเดิม มีผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน ในระดับปานกลางถึงระดับสูง 3) จำนวนร้อยละ 79 ของอาจารย์ใหญ่และนักนิเทศ มีความเชื่อมั่นว่าการพัฒนาวิชาชีพแบบร่วมมือกันซึ่งเป็นองค์ประกอบในการจัดการนิเทศแบบ แตกต่างจากเดิม มีผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนในระดับปานกลางถึงระดับสูง 4) ครูที่เข้าร่วมในการพัฒนาโปรแกรม คือปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดต่อการประสบความสำเร็จ ในการจัดการนิเทศแบบแตกต่างจากเดิม ตามด้วยปัจจัยซึ่งมีความสำคัญรองลงมาคือ ประสิทธิภาพของการออกแบบโปรแกรม การใช้แผนนำร่องก่อนที่จะมีการส่งเสริมและการสนับสนุนจากหน่วยงานในอำเภอ สรุปว่า การจัดการนิเทศแบบแตกต่างจากเดิมมีความเหมาะสมและเป็นรูปแบบที่สามารถได้รับการพัฒนาจนเกิดความเจริญก้าวหน้าได้ ซึ่งในปัจจุบันดูเหมือนว่าจะมีการนำไปใช้เพิ่มมากขึ้นด้วย โดยผู้บริหารมีทัศนคติว่า สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาด้านการสอนได้จริง และควรนำมาใช้ในการปฏิบัติงานของโรงเรียน และระบบงานซึ่งการวางแผนงานตามทฤษฎีของ Glatthorn แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีส่วนที่แตกต่างกันในวิธีการและระบบของการจัดการนิเทศแบบแตกต่างจากเดิมอยู่บ้าง ทั้งนี้จึงพบว่า ยังไม่มีการระบุถึงเรื่องรูปแบบของการจัดการนิเทศแบบแตกต่างจากเดิมที่ควรถูกนำไปใช้อย่างแน่นอนหรือตายตัว

เกนทรี (Gentry, 2002; อ้างถึงใน สมศักดิ์ วงศักดา, 2547, หน้า 59) การศึกษากรณี : การเผชิญปัญหาในการนิเทศการสอนของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาการวิจัยแบบกรณีศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติของอาจารย์ใหญ่จากโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา 4 แห่ง ในเรื่องเกี่ยวกับการให้คำนิยามของคำว่าการนิเทศการสอน กระบวนการในการจัดการนิเทศการสอน บรรยากาศที่ช่วยส่งเสริมงานด้านการนิเทศการสอน วิธีการที่อาจารย์ใหญ่ใช้เพื่อจัดการนิเทศครู และโครงสร้างของโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา การวิจัยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบการศึกษาเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ใหญ่ยังไม่สามารถกล่าวถึงความหมายของคำว่า การนิเทศได้อย่างชัดเจนและถูกต้องนัก แต่พวกเขาค่อนข้างที่จะให้คำนิยามของคำว่า การนิเทศคือการประเมินเสียมากกว่าปัจจัยซึ่งช่วยส่งเสริมงานด้านการนิเทศคือ ความไว้วางใจและลักษณะของการบริหารงาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยังพบด้วยว่า เนื่องจากในสภาพของการบริหารงานในโรงเรียนที่มีแบ่งงานออกเป็นส่วนๆ ซึ่งทำให้อาจารย์ใหญ่ตกอยู่ในสถานการณ์ที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ยากลำบาก เป็นผลให้พวกเขาไม่สามารถจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของงาน และขาดความชำนาญเฉพาะสำหรับการปฏิบัติงานบางอย่างด้วย อุปสรรคอื่นนอกเหนือจากนี้ก็คือความซ้ำซ้อนของบทบาทและหน้าที่ระหว่างผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ หัวหน้าฝ่ายงานและผู้ประสานงานด้านการจัดการเรียนการสอน จึงทำให้อาจารย์ใหญ่ไม่สามารถแสดงบทบาทของการเป็นผู้นิเทศการสอนในโรงเรียนของตนเองได้อย่างชัดเจน

โมเบลย์ (Mobley, 2002; อ้างถึงใน สมศักดิ์ วงศักดา, 2547, หน้า 60) ศึกษา การสำรวจทัศนคติของอาจารย์ใหญ่ ในเรื่องเกี่ยวกับระบบที่นำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานโรงเรียนในเมืองเทนเนสซี่ วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อศึกษาทัศนคติของอาจารย์ใหญ่ที่มีต่อระบบที่ใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของ Tennessee model for local evaluation ความเข้าใจของอาจารย์ใหญ่ในเรื่องมาตรฐานในด้านการปฏิบัติงาน ทัศนคติของอาจารย์ใหญ่ในเรื่องเกี่ยวกับรูปแบบที่ใช้วัดในด้านการมีประสิทธิภาพของครูและปัญหาที่เกิดขึ้นกับพวกเขา ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจทัศนคติของผู้บริหาร ที่เข้าร่วมในการประชุมผู้นำโรงเรียนทางด้านวิชาการของ Tennessee Academies for School Leaders (TASL) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เพื่อตอบคำถามสำหรับการวิจัยซึ่งมี 5 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นว่า การนิเทศการสอนควรจะมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นในการพัฒนาการสอนมากกว่าที่จะมีวัตถุประสงค์ในการประเมินครูเท่านั้น และถึงแม้ว่าอันที่จริงแล้ว ผู้บริหารจะรู้สึกว่าอาจารย์ใหญ่ควรจะมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง รวมทั้งการรับผิดชอบร่วมกันกับบุคลากรคนอื่นๆ ในการทำหน้าที่ด้านการประเมินครูก็ตาม ผู้บริหารยังมีความรู้สึกอีกว่า ควรมีการพิจารณาให้ชัดเจน การประเมินการสอนโดยใช้กระบวนการของการนิเทศไว้ในแผนงานด้านการพัฒนาบุคลากรด้วย ทั้ง ๆ ที่พวกเขาจะไม่เห็นด้วยกับข้อที่ว่า อาจารย์ใหญ่ควรจะปรับปรุงแก้ไขวิธีการประเมินนั้น จากประสบการณ์ และความสามารถของครู ผู้บริหารยังกล่าวด้วยว่า พวกเขายังไม่เข้าใจในเรื่องระดับของการปฏิบัติงานในขั้นการรายงานผล นอกจากนี้ยังมีผู้บริหารอีกหลายคนที่กล่าวว่า พวกเขาไม่มีความรู้สึกมั่นใจเลยว่า เทคนิคของรัฐ รวมทั้งกระบวนการและขั้นตอนที่ใช้ในการส่งเสริมการประเมินของรัฐ จะมีความเหมาะสมในการจัดระบบการศึกษาของโรงเรียนที่มีความแตกต่างกันหรือไม่ ทั้ง ๆ ที่ผู้บริหารรู้สึกว่าการริเริ่มให้มีการจัดอบรมจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับผู้บริหารใหม่ ซึ่งไม่ค่อยจะได้รับการอบรมมามากนักผลการวิเคราะห์ข้อมูลยังพบด้วยว่า ผู้บริหารให้การสนับสนุนในทฤษฎีของการนิเทศและระบบการประเมินครูซึ่งแม้ว่าในทางปฏิบัติจริงพวกเขาจะพบว่า การใช้วิธีการนิเทศ ซึ่งเป็นวิธีการประเมินของรัฐในอีกรูปแบบหนึ่ง จะต้องใช้เวลามากและยังไม่มีความคล่องตัว นอกจากนี้ผู้บริหารยังรู้สึกว่าการใช้การนิเทศเป็นวิธีการประเมิน ทำให้พวกเขาต้องใช้เวลาในชั้นเรียนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลในด้านการเพิ่มคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนของทั้งครูและอาจารย์ใหญ่ได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามอาจารย์ใหญ่ก็ยังไม่แน่ใจว่าพวกเขาจะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สามารถประยุกต์ใช้มาตรฐานในการปฏิบัติงานและสิ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทักษะความชำนาญ ซึ่งมีผลดีต่อการประสบความสำเร็จและได้รับความน่าเชื่อถือ จากใช้วิธีการนิเทศซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินของรัฐได้อย่างไรข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยคือ 1) บุคลากรคนอื่นๆ ของโรงเรียนควรจะมีความรับผิดชอบร่วมกันในการทำหน้าที่ประเมินครู 2) มาตรฐานในด้านการปฏิบัติงาน ควรจะได้รับการพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ 3) ควรมีการพิจารณาจัดให้โครงการการอบรมครูก่อนประจำการเป็นวิธีการประเมินรูปแบบหนึ่ง เพื่อเป็นการรับรองคุณภาพสำหรับงานด้านการนิเทศ และ 4) ควรจัดการประชุมและสัมมนา สำหรับอาจารย์ใหญ่ที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่รวมทั้งมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนอยู่เสมอ

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การนิเทศภายในนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการนิเทศภายใน ตามความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2

2.7 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการนิเทศภายใน ตามความคิดเห็นของครูและผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

1) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนิเทศในปัจจุบัน อุปสรรคที่ขัดความสำเร็จของการนิเทศ และความต้องการที่จะรับการนิเทศของคณะครูในสถานศึกษา

2) การวางแผนการนิเทศ หมายถึง การจัดเตรียมบุคลากรสำหรับเป็นผู้นิเทศ การเลือกขั้นตอนและวิธีการนิเทศ ได้แก่ แบบบันทึกการนิเทศ แบบทดสอบ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงในการนิเทศ ตลอดจนการจัดลำดับขั้นตอนในการดำเนินการนิเทศที่มีความชัดเจน

3) การปฏิบัติการนิเทศ หมายถึง การดำเนินการนิเทศการศึกษาในรูปแบบหรือกิจกรรมการนิเทศที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา เป็นการดำเนินการนิเทศตามระบบที่วางแผนร่วมกันไว้อย่างรอบคอบ

4) การประเมินผล หมายถึง การศึกษาผลสำเร็จของการดำเนินการนิเทศตามกระบวนการนิเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์